

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-2-90-28>

УДК 82-311.2.09Трифонов(470+57)

Братусь І.В.¹

Київський університет імені Бориса Грінченка

Свердлик З.М.²

Київський національний університет культури і мистецтв

Гуцька А.М.³

Київський університет імені Бориса Грінченка

ОСМИСЛЕННЯ РАДЯНСЬКОЇ ДІЙНОСТІ В ПОВІСТІ ЮРІЯ ТРИФОНОВА «ПОПЕРЕДНІ ПІДСУМКИ»

Анотація. В статті ми відстежуємо осмислення радянської дійсності в повісті «Попередні підсумки». Розглядається культурно-історичний контекст написання твору. Особлива увага надається ролі «радянського чоловіка», що є питанням співвідношення офіційного образу та життєвих реалій. Піднімається питання самореалізації особистості в умовах радянської системи кінця шістдесятих – початку сімдесятих років ХХ століття. Актуальність дослідження зумовлена потребою в новому прочитанні текстів радянської доби, в відтворенні історичної та художньої правди. Автор зупиняється на потребі переосмислення радянського досвіду та подоланні його негативного впливу на сучасні реалії ХХІ століття. Значною проблемою повісті «Попередні підсумки» визначена труднощі з збереженням цілісності особистості в умовах ідеологічного тиску. В статті ми досліджуємо деякі літературні паралелі повісті. До них відноситься збіг з творчим доробком Сола Беллоу. Окремо наводяться свідчення сучасників стосовно радянських реалій, що зображені в повісті «Попередні підсумки».

Ключові слова: Юрій Трифонов, «застій», СРСР, особистість, література.

Bratus Ivan

Borys Grinchenko Kyiv University

Sverdlyk Zoriana

Kyiv National University of Culture and Arts

Gunka Anna

Borys Grinchenko Kyiv University

UNDERSTANDING OF SOVIET REALITY IN THE STORY OF YURI TRIFONOV "PRELIMINARY RESULTS"

Summary. In the article we follow the comprehension of the Soviet reality in the story "Preliminary results". The cultural and historical context of writing the work is considered. Particular attention is paid to the role of the "Soviet man", which is a question of the relationship between the official image and the realities of life. The question of self-realization of the individual in the conditions of the Soviet system of the end of sixties – the beginning of seventies of the XX-th century arises. The urgency of the study is due to the need to re-read the texts of the Soviet era, to reproduce the historical and artistic truth. The author dwells on the need to rethink the Soviet experience and overcome its negative impact on the modern realities of the XXI century. A significant problem of the novel "Preliminary Results" is the inability to maintain integrity in the face of ideological pressure. In the article we explore some literary parallels of the story. These include a coincidence with the creative work of Solo Bellow. The testimonies of contemporaries concerning the Soviet realities, which are depicted in the novel "Preliminary Results", are given separately. The depressing atmosphere of "stagnation" permeates the writer's work so much that even today it can be easily reproduced in the apt images of Trifonov's contemporaries. The author did not bear the radical accusation of the Soviet system that was characteristic of emigration writers. Yuri Trifonov published his works legally and almost painlessly passed censorship in the USSR, as the versatility of his Aesopian language and understanding of "what is possible and what is not" reached its maximum mark by Soviet standards. In fact, life was clogged in an ossified framework from which it was impossible to escape. Yuri Trifonov tried to bring the image of Gennady Sergeevich in line with reality, to reconcile it with the "truth of life". This task was extremely difficult. The problem was not only in the level of writing skills, but also in the circumstances of the cultural and historical context of the day. This context steadily dictated to creative people the rules according to which the "Soviet man" was depicted. The image of a man, a defender, a courageous man, hardworking, principled had almost iconic canons. The "Soviet man" was even more burdened with ideological stereotypes than the broader category of "Soviet man" or "Soviet woman" closer to the realities of life. Of course, creative people could create under such conditions, "write" strong images and balance between reality and artistic generalization.

Keywords: Yuri Trifonov, "stagnation", the USSR, personality, literature.

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8747-2611>² ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2104-0920>³ ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4455-1640>

Постановка проблеми. Добра «застоя» містить багато відповідей на розуміння долі «радянських людей», що жили та формувалися на теренах СРСР. Сьогодні ми можемо «по новому» осмислити той період, побачити ті чи інші складності формування особистості в умовах «радянської дійсності». Саме з кінця шістдесятих до середини восьмидесятих років література стала для радянської інтелігенції однією з небагатьох «віддушин». Творчість Юрія Трифонова в цей період була надзвичайно популярною – в нього були ті слова, що хотіли почути десятки мільйонів мислячих людей. Унікальна здібність минути цензуру на грані дозволеного допомогла письменнику створити повісті, що не втратили свого звучання й сьогодні. В статті ми аналізуємо одну з них – «Попередні підсумки».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчість Юрія Трифонова аналізується багатьма дослідниками. Доволі ґрунтовна робота, що присвячена в основному циклу «московські повістей», побачила світ ще в 1983 році. Тетяна Патера [7] зробила своєрідний зріз всі головних героїв повістей. Ця робота вийшла за межами СРСР і не була піддана цензурі. Завдяки цьому багато її положень актуальні й сьогодні.

Цікаві роздуми про доробок Юрія Трифонова належать Андрію Левкіну [6]. В його матеріалі розглядається історико-культурний контекст створення основних повістей письменника. Автор доходить до висновку, що в цих повістях Трифонов виступав з надзвичайно високої позиції «радянської еліти». Саме ця позиція забезпечила можливість гостро критикувати деякі аспекти, що було недоступно переважній більшості творчої інтелігенції.

Нами також досліджено низку проблем творчості Юрія Трифонова. Зокрема, розглянута повість «Інше життя» [1] та її кіновтілення в стрічці «Свій хрест» (1989) [2]. Також нами порівнюється творчість Юрія Трифонова з доробком Жан-Поль Сартра [3] та Сола Беллоу [4]. Нами зроблений також широкий екскурс в літературі другої половини ХХ століття [5].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. В статті аналізується повість Юрія Трифонова «Попередні підсумки» з акцентом на раніше малодосліджені пласти радянської дійсності.

Мета статті. В статті здійснено спробу відтворити багаторівневу змістову проблематику повісті Юрія Трифонова «Попередні підсумки».

Виклад основного матеріалу. В літературній традиції «пізнього СРСР» відчуття втоми та безперспективності часто опанувало мислячими письменниками. Тонка організація психіки митців дозволяла їм побачити глибинні протиріччя радянської дійсності, виродження партійної еліти та відсутність більш-менш обнадійливих «сценарії розвитку» для країни. СРСР доживав свій вік, хоча фінал ще був нікому не очевидний. Творча інтелігенція занурилася у стан, що мав ознаки летаргії. Саме так закінчується повість «Попередні підсумки»: «Я гуляв по многу часів. Балтійський клімат, як завжди, діяв цілительно: я дышав глубоко и ровно, давление пришло в норму, и в конце нашего пребывания я даже достал ракетку и немного играл в теннис» [10, с. 285].

Це закінчення повісті було спонтанним – Юрій Трифонов неодноразово вказував, що планував смерть головного героя [7, с. 196]. І лише за декілька сторінок до «фіналу» письменник вирішив «залишити в живих» Генадія Сергійовича. Автор мотивує своє рішення бажанням продемонструвати не «долю» а «образ життя». Саме в цьому міститься найбільш тонке спостереження письменника – його творчість з відносно нейтральними героями містила в собі звинувачення в змарнованому житті. Юрій Трифонов «заціклює» головного героя в буденній радянській дійсності – жодного шансу на зміни.

Саме ця гнітюча атмосфера «застоя» настільки пронизує твір письменника, що й сьогодні можна легко її відтворити по влучним образам сучасників Трифонова. Автор не ніс радикального звинувачення радянській системі, що було притаманно письменникам еміграції. Юрій Трифонов видавав свої твори в СРСР легально та майже безболісно проходив цензуру, оскільки багатоплановість його езопової мови та розуміння «що можна а що ні» досягли максимальної відмітки по радянським міркам.

Фактично життя було закупорено в закостенілі рамки, вирватись з яких було неможливо. Сіра дійсність тисла на людей. Ось як цей час описує один з сучасників: «Вокруг одна большая и общая усталость, даже лишняя какая-то... Всё будто бы происходило в какой-то серой, тягучей воде. Каждое из действий делается так мучительно тяжело и долго, что приобретает за счет этого какую-то ужасную значимость. Трифонов просто описал эту лишнюю усталость, которая накрывала всех. А его читатели – из самого среднего слоя, инженеры, а не ученые и переводчики – узнали ее по себе. Если про тяжелую усталость – то это и про них. Она и есть ключ к Трифонову. Усталость и постоянное раздражение, присутствующее во всех его московских историях 70-х. Разумеется, почти полное отсутствие радости в любом виде – не как жизненной установки, а как реакции организма. Какая-то ничем не объяснимая безнадежность, даже не истеричная, а почти безразличная – то есть, самая тяжёлая, какая только может быть. Трифонов не делал этого специально, передавать этот – достаточно редкий, на самом-то деле – человеческий опыт он не собирался. Он писал что-то другое, а получилось ровно про эту усталость. Потому что он и не знал, что может быть по-другому. Так вышло, тем он и хорош» [6].

В цій просторій цитаті концентрується формат повісті «Попередні підсумки». Безумовно, що проблема втоми та дезорієнтації не була притаманна виключно радянській дійсності доби «застоя». У вільних США герої творів (наприклад, Сола Беллоу) так саме страждали від подібних відчуттів дезорганізації свідомості. Ми могли б сміливо провести паралель між Генадієм Сергійовичем (головний герой повісті «Попередні підсумки» Юрія Трифонова) і Мозесом Герцогом (головний герой роману «Герцог» Сола Беллоу). Ця паралель може бути вражаюча (хоча «Герцог» не видавався в ті роки в СРСР). Подібна схожість є між героями «Планети містера Семлера» та «Старим» тих самих письменників.

Хоча причини внутрішньої дезорганізації у героїв радянської та американської літератури

ри можуть відрізнитися, часто вони зумовлені аутентичним історико-культурним контекстом. Для Юрія Трифонова передусім важливо було продемонструвати образ життя головного героя, як він марнує свої роки. Безумовно, що однією з ознак, що викликають у нас симпатію, виступає самокритичність: «Не потому, что чересчур принципиален и мое нравственное чувство возмущается, а потому, что – неврастеник, не люблю одолжаться» [10, с. 230] В цій цитаті ми бачимо людину з своєрідним поєднанням шляхетних та негативних рис.

Юрій Трифонов намагався привести образ Генадія Сергійовича у відповідності з реальністю, узгодити його з «правдою життя». Ця задача була надзвичайно складною. Проблема полягала не тільки в рівні письменницької майстерності, а й в обставинах культурно-історичного контексту доби. Цей контекст неухильно диктував творчим людям правила за якими мав бути зображений «радянський чоловік». Образ чоловіка, захисника, мужньої людини, працелюбного, принципового мав майже іконічні канони. «Радянський чоловік» був ще більш обтяжений ідеологічними штампами, ніж більш широка категорія «радянська людина» чи ближча до реалій життя «радянська жінка». Звичайно, творчі люди могли писати і за таких умов, «виписували» сильні образи та балансували між дійсністю та художнім узагальненням. Класичним вдалим прикладом можна вважати вірш Бориса Слуцького:

Вы не были в районной бане
В периферийном городке?
Там шайки с профилем кабаньим
И плеск, как летом на реке.
Там ордена сдают вахтерам,
Зато приносят в мыльный зал
Рубцы и шрамы – те, которым
Я лично больше б доверял.
Там двое одноруких спины
Один другому бодро трут.
Там тело всякого мужчины
Исчеркали война и труд.
Там по рисунку каждой травмы
Читаю каждый вторник я
Без лести и обмана драмы
Или романы без вранья.
Там на груди своей широкой
Из дальних плаваний матрос
Лиловые татуировки
В наш сухопутный край занес.
Там я, волнуясь и ликуя,
Читал, забыв о кипятке:
«Мы не оставим мать родную!» –
У партизана на руке.
Там слышен визг и хохот женский
За деревянной стеной.
Там чувство острого блаженства
Переживается в парной.
Там рассуждают о футболе.
Там с поднятою головой
Несет портной свои мозоли,
Свои ожоги – горновой.
Но бедствий и сражений годы
Согнуть и сгорбить не смогли
Ширококостную породу
Сынов моей большой земли...

В цьому вірші ми бачимо поетичне осмислення «радянського чоловіка» – воїна та трудяги. Борис Слуцький не оминув у оповіді й татуювання, каліцтва, але надав цьому позитивного звучання. Сам Юрій Трифонов вже мав подібний досвід у творі «Студенти» – там образ «радянської молоді» вийшов настільки хрестоматійним, що автор отримав Сталінську премію в 1951 році. Та подібний «успіх» був в подальшому для письменника нескінченим джерелом внутрішніх страждань – він хотів би «переписати «Студентів» повністю, кожне слово». Частково він це й зробив у повісті «Будинок на набережній».

Як же виглядав головний герой «Попередніх підсумків»? Він сам собі дає таку характеристику: «Переводить стихи – моя профессия. Больше я ничего не умею. Перевожу я с подстрочника. Практически могу переводить со всех языков мира, кроме двух, которые немного знаю – немецкого и английского, – но тут у меня не хватает духу или, может быть, совести. Слава мне не нужна, это уже было» [10, с. 234]. Саме ці характеристики Генадія Сергійовича в його внутрішній боротьбі – боротьбі за осмислення життя. Він не перекладає з знайомих мов – для нього це принципово. Постійні компроміси з сумлінням можливі лише для невідомих мов – тут він може сміливо заробляти гроші, особливо в царині «дружби народів». Радянське ідеологічне замовлення оплачувалося «грошиками партії», що дозволяло «наближеним літературним колам» проводити безбідне існування: «Я перевожу громадную поему моего друга Мансура, три тысячи строк. Называется «Золотой колокольчик». Колокольчик, как можно догадаться, это прозвище девушки: односельчане прозвали ее так за звонкий, мелодичный голосок. Поэма будет напечатана здесь, в Москве и в Минске. Не знаю, почему в Минске. Это уж его дело. Я спешу, мне нужны деньги...» [10, с. 233–234].

Фактично Юрій Трифонов прописує отруйну атмосферу «літературної мафії» – в ній Генадій Сергійович посів місце «літературного пролетарія» – передостання сходинка внизу творчої ієрархії. Самою нижчою сходинкою вважався «літературний раб». Одним з таких «рабів» (ще їх називали «негр») був Ігор Губерман. Він так розповідає про схему роботи «системи»: «– Игорь Миронович, говорят, вам доводилось быть литературным «негром». – Да, в той жизни я писал и «негритянские» книги – за членом Союза писателей. С ними издательство заключало договор (поскольку они – члены Союза), а дыхания, чтобы закончить книжку, у них не хватало. Такие писатели все деньги отдавали «неграм». Мы получали их, а писатель – книгу» [9].

Особливо «рабство» мало місце в «навколоідеологічних» колах. Відомі письменники часто не хотіли витратити час та сили на заздалегідь невіграшні в художньому відношенні твори. Та радянська влада з кінця шістдесятих років до кінця свого існування вклала значні кошти в формування свого «позитивного образу». Проблема полягала в тому, що в цей образ вже мало хто вірив в останні десятиліття існування СРСР і відчуття штучності ставало занадто відвертим. Друга дружина Юрія Трифонова Алла Павлівна Пастухова була редактором серії

«Полум'яні революціонери» і доклала чимало зусиль для «оновлення образу революціонерів». «Политиздат» пропонував величезний наклад (біля 200000) та відповідно шалений гонорар. Відповідно серед авторів серії були навіть «вольнодумці» Булат Окуджава, Василь Аксьонов, Володимир Войнович і Юрій Трифонов.

Вже згаданий Ігор Губерман так описує свою роботу «в серії»: «У меня товарищ ... Марк Поповский. Он был очень известный советский писатель. И он почему-то... а-а, я даже помню, почему, он заключил договор на книгу о Николае Морозове, о революционере из Народной воли. А в это время ему попался целый чемодан рукописей дневников знаменитого такого хирурга Войно-Ясенецкого. Он стал писать о Войне-Ясенецком, а мне это отдал как «негру», при условии, что аванс получал он, гонорар получал я, но он не менял там ни буквы. Мы так договорились, потому что он мог помянуть, я знал его характер. И книжка вышла. И он, вы знаете, как порядочно поступил. Он пошел к директору издательства «Политиздат» – это всё в серии «Пламенные революционеры» и сказал, что я ему очень помог, работал в архиве, и чтобы на обложке было два имени. Ему директор ответил гениально, он сказал: «Марк Александрович, нам на обложке вот так хватит одного». А потом я написал книжку об Огареве. Это по заказу моей тещи. Она была занята чем-то другим. Тещу я очень любил. Лидия Борисовна Лебединская такая, писательница» [8]. Безумовно, що Юрій Трифонов знав подібні практики. Але писати про такий рівень корумпованості було заборонено, він «зупинився» тільки на «літературному пролетаріаті». Та й це за часів «застою» було крамолою.

Хоча трагікомізм долі «літературних рабів» вражав фальшивістю радянської системи – коли вийшла книжка про Огарьова її справжній автор вже знаходився у в'язниці. Ігоря Губермана осудили по сфальсифікованим звинуваченням за «дії з іконами». Примітно, що син головного героя повісті «Попередні підсумки» за подібні вчинки отримує лише догану: «Пришлось обращаться к Гартвигу, приятель которого, бывший секретарем приемной комиссии, стал шишкой в ректорате... Гартвиг... позвонил, и содействие его приятеля помогло: Кирилл остался. По комсомольской линии он получил строгий выговор с предупреждением» [10, с. 270].

Тільки пристосування до радянської системи могло забезпечити творчу людину хитким балансом між свободою творчості та «працею на режим». Юрій Трифонов намагається боротися з цією «подвійністю», ніби вимагає від митців «визначитися». Часто «подвійність» була свідомим кроком – митець обирав офіційну позицію і виконував державне замовлення, а на отриманні від цього гонорари в наданій державою майстерні творив вже «для душі», піднімав турбуючі його проблеми. Хоча часто подібні речі він творив «у скриньку», міг наражатися на небезпеку втратити лояльність влади. Так художник Олександр Тихомиров творив всім відомі зображення Леніна і мало кому відомі замальовки на тему Бабиного Яру: «Many believed that the problem of perception of the Babi Yar tragedy was in inability to go beyond the ideological frames. The artists

did not have a possibility to expose the paintings related to Babi Yar in public. For example, the artist Alexander Tikhomirov at his time won fame for his portraits of Lenin, but only recently, people could see his works related to Babi Yar. Why have Lenin's portraits in the size of one third of a football field appeared, and the heartfelt drawings of people's tragedy during unknown decades have been unnoticed? It is generally believed that thanks to the state order, the artist received the right to have money and a workshop, while the other works creation was a hobby, as the attempts to reflect the tragedy of Babi Yar attracted criticism» [11, с. 26].

Генадій Сергійович, хоча й сам повністю занурився в ритм ідеологічного маршу, щиро обурюється дворушниками: «Ах, иконостас! Ах, какой нам дед встретился в одной деревеньке! А самовары? Иконы? Как придешь к какому-нибудь провизору или художнику, зарабатывающему на хлеб рисованием агитплакатиков, обязательно у них иконы торчат, и чай пьют из самовара, настоящего тульского, отысканного за большие деньги...» [10, с. 245]. Подібні сентенції були цілковито в дусі тогочасної «викривальної політики». У відповідності до неї виводилися протиріччя між «внутрішнім і зовнішнім», між відданістю радянському режиму і готовністю «низькопоклонствувати перед Заходом», між «рідним» і «чужим». Автор і читач мали злитися в єдиному пориві обурення лицемірства «деяких осіб», що недостатньо віддані ідеям марксизму-ленінізму загалом і готові «продатися ворогу за яскраві ганчірки». Апофеозом цього обурення (з варіаціями на тему) можна вважати фінал вірша «Дві подружки» Сергія Михалкова:

«Мы знаем, есть ещё семейки,
Где наше хаот и бранят,
Где с умилением глядят
На заграничные наклейки...
А сало... русское едят!»

Подібні роздуми не наближали до розуміння подвійних стандартів, але вже ставала очевидно шкода лицемірства. Справедливо відзначити, що Юрій Трифонов проводив більш широку політику морального вибору людини – цей вибір не прив'язаний конкретно до певної культурно-історичної ситуації, він безвідносний ідеології. Не випадково в повісті «Попередні підсумки» Юрій Трифонов декілька разів напряду звертається до творчості Франці Кафки: «...голова работала ясно, все было в норме, кроме одного пункта, как в мире Кафки, где все достоверно, кроме какого-нибудь одного обстоятельства: того, например, что Замза превратился в насекомое» [10, с. 234].

Чого ж бракувало для життя Генадію Сергійовичу? Юрій Трифонов сміливо піднімає питання статусу «радянського чоловіка» – він мав стати героєм, а став конформістом. Письменник помітив уважним оком, що героїка творів і плакатів розбилася об життєві реалії. Війни, репресії, голодовки, специфіка економіки зберегли і підняли вгору зовсім іншого «радянського чоловіка», ніж був зображений, наприклад, у фільмі Юлія Райзмана «Комуніст» (1957). Вже Олександр Твардовський ніби як натякав на складність вижити у буремних роках – герой його поеми Ва-

силь Тьоркін повертається після госпітала в рідну частину і його ніхто не пізнає. Виявляється, що всі його однополчани загинули чи вибули з інших причин.

Ще більшу загрозу ніж фізична смерть мала «моральна смерть». Власне повість «Обмін» вразила читаючу аудиторію СРСР трактуванням цієї смерті – негативним ставав вже не вбивця та крадій, скритий чи явний ворог батьківщини, а звичайна «радянська людина», «радянський чоловік». Віктор Георгійович Дмитрієв «мінє» в повісті не кімнати – він поміняв уявлення про мораль. Смертельно хвора мати в фіналі каже йому, що він вже «зробив обмін». Але таким чином Трифонов підводить читача до невтішного висновку – ось ця безвольна фігура і є наступною сходинкою еволюції «гомо советікус». Ця ланка еволюції більше подається письменником у якості ступені деградації – онук «старого більшовика» стає пристосуванцем, який готовий зосереджено йти до своєї мети навіть через труп матері. Ні, він її не вбиває, він просто робить низку «подвійних вчинків». І саме лабіринт «подвійності» вже не має виходу – фальш безнадійно віддалила пристосуванців від «світлих ідеалів».

Саме моральна смерть турбувала Трифонову, який бачив стрімку деградацію «радянського суспільства»: «смерть мене не пугала. Ведь громадное большинство людей умерло и только ничтожная часть живет... Конечно, обидно: маловато успел. Со стороны может показаться, что вовсе не так. Я и то, и это, пятое, десятое. Но уж я-то знаю, что чепуха. Задумано было иначе. Хотя как же иначе? Что я мог сделать иначе? Мальчишкой попал на фронт, был ранен под Ленинградом, болел, лечился, потом хватал и грабастал жизнь в веселых послевоенных вузах, женился рано – от той же жадности. И все было так: одно хватал, что попроще, а другое – откладывал на потом, на когда-нибудь. И то, что откладывалось, постепенно исчезало куда-то, вытекало, как теплый воздух из дома, но этого никто не замечал, кроме меня. Да и я-то замечал редко, когда-нибудь ночью, в бессонницу. А теперь уж некогда. Времени не осталось; И другое: нет сил. И еще третье: каждый человек достоин своей судьбы. Так, успокоенный, рассуждал я о своей жизни, [10, с. 235–236].

Юрій Трифонов підводить думку, що боротьба не була найважчим часом – найбільшу загрозу особистості становив «застій». Саме постійні моральні компроміси перемололи особистість Генадія Сергійовича, перетворили його в постійно рефлексуючого безхребетного типового чоловіка пізнього СРСР. Саме ці якості виробилися у значної частини «мовчазного покоління» – вони стали розплатою за роки біганини по радянському лабіринту. Саме в цьому полягала й внутрішня трагедія головного героя – він мав ще жалюгідні залишки честі, сміливості та принциповості. Але на цих рештках неможливо було побудувати «нове життя», доводилося канати в постійній боротьбі з більш беручим молодшим поколінням.

Самоаналіз не залишав шансів Генадію Сергійовичу, він побачив себе очима «друга родини» Гартвінга: «Такой-то, такой-то, 48 лет. Тип: средний интеллигент конца шестидесятых годов. Род: литературный пролетарий. Вид: из неудач-

ников, умеющих устраиваться. Встаёт в восемь утра. Газеты читает после завтрака, состоящего обычно из яйца, сваренного «в мешочек», ломтика хлеба с сыром и большой чашки чрезвычайно крепкого чая. Любит пить чай всегда из одной, так называемой любимой чашки. Это крупных размеров посуда вместимостью в полтора стакана, расписная, темно-красная с золотом, дулевского завода. В газетах наибольшее впечатление производят статьи, касающиеся работы коллег по перу, хвалебные или ругательные. Особенно ругательные. Поднимают настроение» [10, с. 246]. Перевантаження описовості побуту в цьому уривку підкреслює бринячу пустоту існування головного героя. Він намагається оточити себе якимись безглуздими речами, що ніби структурують його буття. Але ця чашка, газети і ще більш інтимні подробиці тільки підкреслюють нездатність віднайти хоч якийсь сенс існування, зводять його до продовження біологічного буття.

Та Генадій Сергійович не визнає остаточної поразки, намагається апелювати до духу часу. Свої програші у в життєвій гонці він пояснює «духом часу»: «Сказать, что мы с ним не равновеликие величины. Что наш жизненный опыт несравним. Я не успел прочитать так много книг и вы зубрить иностранные языки потому, что жил в другое время: работал с малых лет, воевал, бедствовал. Не приписывайте себе чужих заслуг – они принадлежат времени. Мы сдавали другие экзамены» [10, с. 247]. В головного героя постійно зростає незадоволення від власного життя. Юрій Трифонов навіть не дозволяє головному герою померти – катарсис має наступити «за життя».

Висновки і пропозиції. В статті ми торкнулися масштабних проблем радянської дійсності доби «застою». Частина з цих проблем безпосередньо пов'язана з шуканнями тогочасних інтелектуалів, виразниками яких став письменник Юрій Трифонов. В повісті «Попередні підсумки» Трифонову вдалося продемонструвати складні людські взаємини. Частина з проблем носить трансцендентний характер і притаманна мислячим людям другої половини ХХ століття, що зіткнулися з хиткістю ідеалів. Одною з цих тенденцій є намагання уникнути фальші в усіх сферах. Та Юрій Трифонов зосереджується саме на радянських реаліях – він чудово орієнтується в тонкощах моральної боротьби своїх сучасників.

Трифонов наводить поширені помилки радянського суспільства. При вдумливому прочитанні повісті «Попередні підсумки» ми можемо побачити вирок «марно прожитому життю». Письменник засуджує образ життя пристосуванців, що втратили живий зв'язок з моральними цінностями і стали пустопорожніми гвинтиками бездушно державної машини. За дрібними побутовими елементами повісті відстежуються глибокі роздуми про життя, смерть, любов, ненависті, відповідність своєму покликанню. Юрій Трифонов здійснив справжню ревізію хиб суспільства. Він не обрав легкий шлях – письменники тої доби часто-густо зупинялися на описі «праці комбайнера» чи то зростанню майстра цеху «по профспілковій лінії». Сподіваємося, що в подальших дослідженнях нам вдасться більш глибоко торкнутися зазначених знахідок Юрія Трифонова в літературній царині.

Список літератури:

1. Братусь І.В., Михалевич В.В., Гунька А.М. Деякі аспекти осмислення радянської дійсності в повісті Юрія Трифонова «Інше життя». *Молодий вчений*. 2020. № 4. С. 638–640. doi: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-4-80-132>
2. Братусь І.В., Михалевич В.В., Гунька А.М. Літературна основа кінофільму «Свій хрест» (1989) (інтерпретація повісті Юрія Трифонова «Інше життя» в добу «перебудови»). *Молодий вчений*. 2020. № 5. С. 451–455. doi: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-5-81-92>
3. Братусь І.В., Гунька А.М., Стрельцова С.В. «Зручне» і «незручне» минуле в романі «Нудота» (Жан-Поль Сартр) та повісті «Інше життя» (Юрій Трифонов) *Молодий вчений*. № 7. С. 148–154. doi: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-7-83-32>
4. Братусь І.В., Сverdлик З.М., Гунька А.М. Значення історичної пам'яті в долі людини (на матеріалі романів «Старий» Юрія Трифонова та «Планета містера Семлера» Сола Беллоу). *Молодий вчений*. 2020. № 10. С. 449–452. doi: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-10-86-92>
5. Братусь І.В., Кузьменко Г.В. Деякі культурно-історичні аспекти самоідентифікації особистості «інтелектуалів» у творах другої половини ХХ століття. *Art-платформа*. Київ, 2020. № 1. С. 39–68. doi: <https://doi.org/10.51209/platform.1.1.2020.39-68>
6. Левкин Андрей «Одна большая и общая усталость». Юрий Трифонов. URL: <https://godliterature.ru/articles/2015/08/28/odna-bolshaya-i-obshchaya-ustalost>
7. Патера Татьяна. Обзор творчества и анализ московских повестей Юрия Трифонова. Ann Arbor: Ardis/Ардис, 1983. 360 с.
8. Передача «Разбор полета». Ведущие: Андрей Ежов, Станислав Крючков. В гостях: Игорь Губерман. URL: https://echo.msk.ru/programs/razbor_poleta/2077250-echo/
9. Ромм Аркадий. Как я подрабатывал «негром» (интервью с Игорем Губерманом). URL: http://guberman.lib.ru/stat_5/kjpn.htm
10. Трифонов Ю. Другая жизнь : Повести, рассказы / [Послесл. Л. Теракопьяна / Худож. Л. Гритчин]. Москва : Известия, 1979. 685 с.
11. Bratus, I., Tsiomyk M. (2020). The 76th anniversary of the tragedy of Babi Yar (cultural aspect). *Art-space*, (3), 25–28. doi: <https://doi.org/10.28925/2519-4135.4.2018.3.5>

References:

1. Bratus Ivan, Mikhalevich Victor, Hunka Anna (2020) Deyaki aspekty osmyslennya radyans'koyi diysnosti v povisti Yuriya Tryfonova «Inshe zhyttya» [Some aspects of understanding the Soviet reality in Yuri Trifonov's novel "Another Life"]. *Molodyy vchenyy*, no. 4, pp. 638–640. doi: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-4-80-132> (in Ukrainian)
2. Bratus I.V., Mykhalevych V.V., Hunka A.M. (2020) Literaturna osnova kinofil'mu «Sviy khrest» (1989) (interpretatsiya povisti Yuriya Tryfonova «Inshe zhyttya» v dobu «perebudovy») [Literary basis of the movie "Your Cross" (1989) (interpretation of the story of Yuri Trifonov "Another Life" in the age of "perestroika")]. *Molodyy vchenyy*, no. 5, pp. 451–455. doi: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-5-81-92> (in Ukrainian)
3. Bratus I.V., Hunka A.M., Streltsova S.V. «Zruchne» i «nezruchne» mynule v romani «Nudota» (Zhan-Pol' Sartr) ta povisti «Inshe zhyttya» (Yuriy Tryfonov) ["Convenient" and "uncomfortable" past in the novel "Nausea" (Jean-Paul Sartre) and the novel "Another Life" (Yuri Trifonov)]. *Molodyy vchenyy*, no. 7, pp. 148–154. doi: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-7-83-32> (in Ukrainian)
4. Bratus I., Sverdlyk Z., Hunka A. (2020) Znachennya istorychnoyi pam'yati v doli lyudyny (na materialy romaniv «Staryy» Yuriya Tryfonova ta «Planeta mistera Semmlera» Sola Bellou) [The significance of historical memory in human destiny (based on the novels "The Old Man" by Yuri Trifonov and "The Planet of Mr. Semmler" by Solo Bellow)]. *Molodyy vchenyy*, no. 10, pp. 449–452. doi: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-10-86-92> (in Ukrainian)
5. Bratus Ivan, Kuzmenko Halyna (2020) Deyaki kul'turno-istorychni aspekty samoidentyfikatsiyi osobystosti «intelektualiv» u tvorakh druhoyi polovyny XX stolittya [Some cultural and historical aspects of self-identification of the personality of "intellectuals" in the works of the second half of the twentieth century. *Art-platforma* [Art-platforma]. Kyiv, no. 1, pp. 39–68. doi: <https://doi.org/10.51209/platform.1.1.2020.39-68> (in Ukrainian)
6. Levkin Andrey «Oдна bol'shaya i obshchaya ustalost'». Yuriy Trifonov ["One big and general fatigue"]. URL: <https://godliterature.ru/articles/2015/08/28/odna-bolshaya-i-obshchaya-ustalost> (in Russian)
7. Patera T. (1983) Obzor tvorchestva i analiz moskovskikh povestei Yuriia Trifonova [Review of creativity and analysis of Moscow stories by Yuri Trifonov]. Ann Arbor: Ardis, 360 p. (in Russian)
8. Peredacha «Razbor poleta». Vedushchiye: Andrey Yezhov, Stanislav Kryuchkov. V gostyakh: Igor Guberman [Transfer "Debriefing". Moderators: Andrey Ezhov, Stanislav Kryuchkov. Away: Igor Guberman]. URL: https://echo.msk.ru/programs/razbor_poleta/2077250-echo/ (in Russian)
9. Romm Arkadiy. Kak ya podrabatyval «negrom» (interv'y u s Igorem Gubermanom) [How I moonlighted as a "black man" (interview with Igor Guberman)]. URL: http://guberman.lib.ru/stat_5/kjpn.htm (in Russian)
10. Trifonov Y. (1979) Drugaya zhizn': Povesti, rasskazy / [Poslesl. L. Terakopyana / Khudozh. L. Gritchyn]. [Another life: Stories, stories / [L. Terakopyana / Artist. L. Gritchyn]. Moskva: Izvestiya, 685 p. (in Russian)
11. Bratus, I., Tsiomyk M. (2020) The 76th anniversary of the tragedy of Babi Yar (cultural aspect). *Art-space*, (3), 25–28. doi: <https://doi.org/10.28925/2519-4135.4.2018.3.5>